॥ श्रीः ॥

॥ शुक्लयजुर्वेदीय समिदाधानप्रयोगः ॥

(पारस्करगृह्यसूत्रानुसारेण)

ब्रह्मचारी शुचिर्भूत्वा प्रातः/सायं सन्ध्यामुपास्य समिदाधानं कुर्यात्।

१. **शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।**
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥ इति विघ्नेश्वरं तथा गुरुपरम्परां स्मृत्वा,
द्विराचम्य, त्रिः प्राणानायम्य, सङ्कल्प्य -....... गोत्रः, ... शर्माऽहं, श्रीभगवत्प्रीत्यर्थं भगवत्कैङ्कर्यरूपं प्रातः/सायं समिदाधानं करिष्ये।

२. **अग्निस्थापना** - अग्निं प्रज्वाल्य निर्धूमज्वलिताग्निम् आनीय वा, **ॐ अग्नये नमः॥** इति सम्प्रार्थ्य,

३. **परिसमूहनम्** – पाणिनाऽग्निं परिसमूहति- अग्ने सुश्रवः .... भूयासमिति॥ (पा.गृ.सू. २।४।२॥)
ब्रह्मचारी पाणिना दक्षिणहस्तेन अग्निं परिसमूह्य अधोदत्तैः पञ्चमन्त्रैः प्रतिमन्त्रं शुष्कगोमयखण्डादीन्धनप्रक्षेपेण (शुष्कगोमयखण्डैः समिद्भिः वा) अग्निं सन्धुक्षयेत्।

१-ॐ अग्ने सुश्रवः सुश्रवसं मा कुरु।

२-ॐ यथा त्वमग्ने सुश्रवः सुश्रवा असि।

३-ॐ एवं माः सुश्रवः सौश्रवसं कुरु।

४-ॐ यथा त्वमग्ने देवानां यज्ञस्य निधिपा असि।

५-ॐ एवमहं मनुष्याणां वेदस्य निधिपो भूयासम्।

४. **अग्निपर्युक्षणम् तथा समिदाधानम्** - प्रदक्षिणमग्निं पर्युक्ष्योत्तिष्ठन्त्समिधमादधाति-अग्नये.... स्वाहेति॥ (पा.गृ.सू. २।४।३॥) एवं द्वितीयां तथा तृतीयाम्॥ (पा.गृ.सू. २।४।४॥)

ततः प्रदक्षिणं यथा भवति (ईशानकोणमारभ्य ईशानकोणपर्यन्तम्) तथा **दक्षिणहस्तगृहितेन उदकेन अग्निं पर्युक्ष्य(परिषिच्य)**, उत्थाय, ऊर्ध्वीभूय, प्राङ्मुखस्तिष्ठन् यथा अग्निः समिध्यते तथा घृताक्तं समिधं प्रक्षिपेत्।

ॐ अग्नये समिधमाहार्षं बृहते जातवेदसे। यथा त्वमग्ने समिधा समिध्यस एवमहमायुषा मेधया वर्चसा प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन समिन्धे जीवपुत्रो ममाऽऽचार्यो मेधाव्यहमसान्यनिराकरिष्णुर्यशस्वी तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्व्यन्नादो भूयासꣳ स्वाहा।

एवमनेनैव मन्त्रेण द्वितीयां तथा तृतीयां घृताक्तं समिधमादध्यात्।

(मन्त्रविकल्पमाह- एषा त इति वा समूच्चयो वा॥ (पा.गृ.सू. २।४।५॥)

एषा ते अग्ने समिदित्यादि आचप्यासिषीमहीत्यन्तेन वा मन्त्रेण। अथवा अग्नये समिधमित्येषात इति द्वयोर्मन्त्रयोः समिदाधाने समुच्चयः ऐक्यम्। ततश्च मन्त्रद्वयान्ते समित्प्रक्षेपः। इति त्रयो मन्त्रविकल्पाः।

एषा ते अग्ने समित्तया वर्धस्व चा च प्यायस्व। वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि। अग्ने वाजजिद् वाजं त्वा ससृवाꣳसं वाजजितꣳसम्मार्ज्मि। य.वे.सं. २।१४)

५. **परिसमूहनं पर्युक्षणञ्च** - पूर्ववत् परिसमूहनपर्युक्षणे॥(पा.गृ.सू. २।४।६॥)

पूर्ववत् अग्ने सुश्रव इत्यादिभिः पञ्चभिर्मन्त्रैः परिसमूहनं पर्युक्षणमपि पूर्ववत् कुर्यात्।

६. **मुखविमार्जनम्** - पाणी प्रतप्य मुखं विमृष्टे- तनूपा....आपृण॥ २।४।७॥ मेधां.....पुष्करस्रजाविति॥ २।४।८॥)

पाणी हस्तौ अग्नौ तूष्णीं प्रतप्य अधोदत्तैः सप्तभिर्मन्त्रैः प्रतिमन्त्रं पाणिभ्यां ललाटादि चिबुकान्तं मुखविमार्जनं कुर्यात् (प्रोञ्छति)। वाक्यभेदात् च प्रतिवाक्यं पाण्योः (हस्तयोः) प्रतपनं मुखविमार्जनञ्च।

ॐ तनूपा अग्नेऽसि तन्वं मे पाहि।

ॐ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहि।

ॐ वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि।

ॐ अग्ने यन्मे तन्वा ऊनं तन्म आपृण।

ॐ मेधां मे देवः सविता आदधातु।

ॐ मेधां मे देवी सरस्वती आदधातु।

ॐ मेधामश्विनौ देवावाधत्तां पुष्करस्रजौ।

७. **अङ्गालभनम् (सर्वांगस्पर्शः)** - (अङ्गान्यालभ्य जपत्यङ्गानि च म आप्यायन्तां वाक् प्राणश्चक्षुः श्रोत्रं यशो बलमिति त्र्यायुषाणि करोति भस्मना ललाटे ग्रीवायां दक्षिणेꣳसे हृदि च त्र्यायुषमिति प्रतिमन्त्रम्। पा.गृ.सू. द्वितीयकाण्डे चतुर्थी कण्डिकान्तम्)

ॐ अङ्गानि च म आप्यायन्ताम्। - इत्यनेन मन्त्रेण शिरः प्रभृतीनि पादान्तानि अङ्गानि आलभ्य,

ॐ वाक् च म आप्यायताम्। - इत्यनेन मुखम् आलभ्य,

ॐ प्राणश्च म आप्यायताम्। - इत्यनेन युगपत् नासिके आलभ्य,

ॐ चक्षुश्च म आप्यायताम्। - इत्यनेन युगपत् चक्षुषी आलभ्य,

ॐ श्रोत्रञ्च म आप्यायताम्। - इत्यनेन यथाक्रमेण दक्षिणकर्णं वामकर्णञ्च आलभ्य,

ॐ यशो बलं च म आप्यायताम्। - युगपत् दक्षिणहस्तेन वामबाहुं वामहस्तेन दक्षिणबाहुमालभेत्।

अप उपस्पृश्य।

ॐ अग्नये नमः॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं हुताशन। यद्धुतं तु मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते॥

८. **त्र्यायुष्करणम् -** (त्र्यायुषाणि करोति भस्मना ललाटे ग्रीवायां दक्षिणेऽंसे हृदि च त्र्यायुषमिति प्रतिमन्त्रम्)

त्र्यायुषमित्येतैश्चतुर्भिर्मन्त्रपादैः अनामिकागृहितेन भस्मना ललाटे, ग्रीवायाम्, दक्षिणे अंसे, हृदये च प्रतिपादं त्र्यायुषाणि कुर्यात्।

यथा-

ॐ त्र्यायुषं जमदग्नेः। - इति ललाटे

ॐ कश्यपस्य त्र्यायुषम्। - इति ग्रीवायाम्

ॐ यद्देवेषु त्र्यायुषम्। - इति दक्षिणे अंसे

ॐ तन्नो अस्तु त्र्यायुषम्। - इति हृदये

९. **अभिवादनम् -**

_______गोत्रो ____________________________इति त्रिः/पञ्च प्रवरः _____________ शर्माऽहं

भो३ गुरो! भो३ अग्ने! त्वामभिवादये।

(उदाहरणार्थम्- वत्सगोत्रो भार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येति पञ्चप्रवरः श्रीजगन्नाथकृपादासः शर्माऽहं- भो३ गुरो! भो३ अग्ने! त्वामभिवादये।)

१०.**विसर्जनम् -**

गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ स्वस्थाने परमेश्वर। यत्र ब्रह्मादयो देवास्तत्र गच्छ हुताशन॥

भो यज्ञनारायण स्वस्थानं गच्छ शुभे कर्मणि पुनरागमनमस्तु।

११.**क्षमायापनम् –**

विसर्गबिन्दु मात्राणि पदपादाक्षराणि च। न्यूनानि चातिरिक्तानि क्षमस्व पुरुषोत्तम॥

यदक्षरपदभ्रष्टं मात्राहीनञ्च यद्भवेत्। तत्सर्व क्षम्यतां देव नारायण नमोऽस्तु ते॥

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा बुद्ध्यात्मना वा प्रकृतेस्स्वभावात्।
करोमि यद्यत्सकलं परस्मै नारायणायेति समर्पयामि॥

अङ्गहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं भक्तिहीनं च यद्भवेत्। अस्तु तत्सर्वमच्छिद्रं कृष्ण-कार्ष्ण-प्रसादतः॥

यत्किञ्चित् वैगुण्यं जातं तद्दोष प्रशमनाय श्रीकृष्णस्मरणं करोमि।

हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे। हरे राम हरे राम राम राम हरे हरे॥

॥ ॐ तत्सत् श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥